Государственное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Специальная (коррекционная) общеобразовательная школа-интернат
для слепых и слабовидящих имени В.Ш.Дагаева»

Приложение 1
к АООП НОО

Утверждаю
Директор ГБОУ «С(к)ОШИСС имени В.Ш.Дагаева»
_______________ / Ч.А.Гайрабеков/

Приказ № 79 от _31 08_ 2023 г.

Рабочие программы
по учебным предметам начального общего образования
1-4 классы
(слепые)
2023 - 2024 учебный год

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

Сертификат: 009470AE819E71EA668F10AD13E22CE63E
Владелец: ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "СПЕЦИАЛЬНАЯ (КОРРЕКЦИОННАЯ) ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА-ИНТЕРНАТ ДЛЯ СЛЕПЫХ И СЛАБОВИДЯЩИХ ИМЕНИ В.Ш. ДАГАЕВА"
Действителен: с 07.03.2023 до 30.05.2024

Рабочая программа
по учебному предмету «Чеченский язык»
4 класс
(вариант 3.3)
2023-2024 учебный год

Составитель:
Мучуева Малика Ахлудиевна
учитель начальных классов

1.КХЕТОРАН КЕХАТ

«Нохчийн мотт» дешаран предметан белхан программа (вариант 3.3) х1оттийна, Россин Федерацин дешаран а, 1илман а Министерстван 2014ш. «19» декабран №1598 йолчу омрица ч1аг1динчу могушаллин к1езиг таронаш йолчу берашна леринчу юьхьанцарчу юкъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу положеница йог1уш а йолуш, 1-4 классийн Э.Х.Солтаханов, И.Э.Солтаханов,Эдилов С.Э. нохчийн мотт книжка авторски программин буха т1ехь, дешаран т1е цакхуьуьчу дешпрхошна лерина (интеллектуальни хийцамаш болуш), «В.Ш.Дагаевн ц1арах йолчу ГБОУ «С(к)ОШИСС В.Ш.Дагаевн ц1арахчу» йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран адаптированни коьртачу йукъардешаран программина йуххедиллар а хуьлуш.

Программа х1оттийна б1аьрсин талхар долчу дешархойн физиологически а, психологически а башхаллин тидам оьцуш.

Программа кхочушйаран бухахь системехь-гIуллакхдаран некъ бу «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Iамор тIехьажийна ду гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца межпредметни уьйр кхочушйарна.

«**Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан йукъара характеристика**

«Нохчийн мотт» дешаран предметан герггара белхан Программа йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран программаш кхочушйечу организацешна (хьукматашна) хIоттийна йу.

Школан дешаран хIинцалерчу тенденцешна а, Iаморан жигарчу методикашна а тIехьажийна йолу «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа хIотторехь хьехархошна методикин гIо лацаран Iалашонца кечйина йу хIара Программа.

Герггарчу белхан Программас хьехархочун аьтто бийр бу:

1)нохчийн мотт хьехаран процессехь йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь кепе далийна Iаморан личностни, метапредметан, предметан жамIашка кхачаран хIинцалера некъаш кхочушдан;

2) Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца (Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021.05.31 № 286 йолу омранца чIагIдина долу); Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран герггарчу программица (къобалйина йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18 мартан 2022 ш. № 1/22 йолу протокол); Кхетош-кхиоран герггарчу программица (къобалйина йукъарчу дешаран федеральни дешаран-

методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол); Нохчийн Республикин тIекхуьу чкъор синоьзданагаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а йукъара Концепцица (тIечIагIйина Нохчийн Республикин куьйгалхочо 14.02.2013 ш.) цхьаьнадогIу Iаморан кхочушдан лору жамIаш а, «Нохчийн мотт» дешаран предметан чулацам а Iаморан шерашца къасто а, хIоттамца дIанисбан а;
3)билггал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Iаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дIасайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Iаморан коьчал карайерзорхьама йалийнчу дешаран гIуллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, календарно-тематикин планировани кечйан.

Программин чулацам тIехьажийна бу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарто «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана лехамийн декъахь далийнчу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьрта дешаран программа кхиамца карайерзоран жамIашка кхачарна.

Программа тIехьажийна йу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана йукъайогIучу нохчийн меттан курсана кхачо йарна а, гIо лацарна а.
«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан герггарчу белхан Программин чулацам йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнабогIуш бу.

Дешаран предметан чулацам внеурочни гIуллакхдарехула а кхочушбан тарло: экскурсеш, тематикин мероприятеш, къийсамаш (конкурсаш), и.д.кх.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан герггарчу белхан Программин чулацаман коьрта линиш

Дешаран предметан коьчал меттаIилманан дакъошца йогIуш хIоттийна йу. Нохчийн меттан систематически курс Программехь хIокху чулацаман линишца йалийна йу: «Маттах лаьцна хаамаш», «Фонетика, орфоэпи, графика, орфографи»; «Лексика», «Морфемика», «Морфологи», «Синтаксис», «Орфографи а, пунктуаци а», «Къамел кхиор».

Программехь къаьсташ йу кхо блок: «Къамелан гIуллакхдаран тайпанаш», «Систематически курс» (1-чу классехь хьалхарчу эха шарахь – «Йоза-дешар Iамор»), «Къамел кхиор».

«Къамелан гIуллакхдаран тайпанаш» цIе йолу хьалхара блок йоьзна йу шайн вовшашца йолчу уьйраца цхьаьна къамелан гIуллакхдаран деа тайпанехула кхиарца, йуьхьанцарчу классийн дешархойн (тIекеренан Iалашонаш къасто хаа, къамелан тIекеренехь нийса дакъалаца) коммуникативни карадерзарш кхиорца; къамелан этикетан бакъонех пайдаэцаран практика алсамйаккхарца.

«Систематически курс» цIе йолчу шолгIачу блоко йукъалоцу меттан дакъойх пайдаэцарна тIехь тергам барна кхачо йен чулацам, дешаран а, практикин а хьелашкахь меттан дакъойх пайдаэцаран бухера карадерзарш а, хаарш а кхиор; хIинцалерчу

нохчийн литературни меттан норманех болу йуьхьанцара кхетамаш кхоллар. ХӀара блок тӀехьажийна йу (Ӏамийнчун гурашкахь) хӀинцалерчу нохчийн литературни меттан норманаш практикехула карайерзорна; дахаран йерриге сферашкахь нохчийн маттах пайдаэцарехь жоьпаллин а, кхетаме а йукъаметтиг кхиорна.

«Къамел кхиор» цӀе йолу кхоалгӀа блок. Чулацаман коьртачу декъах кху блокехь текстащца бен болх бу: кхета хаар кхиор, йеллачу текстащна анализ йар, тайп-тайпанчу функциональни-маьӀнийн тайпанийн, жанрийн, стилийн шен тексташ кхоллар.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Ӏаморан Ӏалашо а, хьесапаш а

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран тӀегӀанехь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Ӏаморан **Ӏалашо –** дешархойн коммуникативни хьуьнарш кхоллар (барта а, йозанан а, монологан а, диалоган а къамел кхиор), уьш къамелан гӀуллакхдарна практикехь йукъабалор; дешархошкахь нохчийн маттах а, халкъан культурица цуьнан уьйрах а билггал долу хаарш кхоллар.

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран тӀегӀанехь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Ӏаморан **хьесапаш ду** дешархошкахькхоллар а, кхиор а:

- нохчийн меттан шатайпаналлех, къоман ламастех, шен халкъан культурех йуьхьанцара кхетам; этнически кхетам (самосознани) кхиор;
- нохчийн матте позитиван эмоцин-мехаллин йукъаметтиг, цуьнан цӀеналла а, башхалла а ларйарехь декъах хиларан синхаам; нохчийн матте бовзаран дог дар, шен къамел кхачаме дало гӀертар;
- тӀекеренан Ӏалашонашца, хьелашца, хьесапашца богӀу меттан гӀирсаш харжарехула, нохчийн маттахь жамӀаш дарехула а, шена хетачунна бух балорехула долу хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- хьехархочун/одноклассникийн барта аларш хазарехь тӀеэца хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- нийса йеша а, нийса йазйан а, урокан темехула диалогехь а, коллективан беседехь дакъалаца, чолхе доцу барта монологан аларш а, йозанан тексташ а хӀитто хаар кхоллар а, кхиор а;
- нохчийн меттан системех а, хӀоттамах а болу йуьхьанцара кхетамаш (фонетикех, графикех, лексикех, морфемикех, морфологех, синтаксисах);
- функциональни говзалла а, хийцалучу дуьненаца кхиаме зӀе латто а, кхин дӀа долчу кхиаме дешарна кийча хилар а кхоллар а, кхиор а.

Дешаран планехь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан меттиг

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнадогӀуш, «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана йукъа а йогӀу, Ӏамо тӀейожош а йу - 4-чу классехь – 68 с.

2.«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Нохчийн маттах болу хаамаш

Нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт санна. Мотт – халкъан синъоьздангаллин коьртачу мехаллех цхьаъ санна.

Мотт бовзаран тайп-тайпана некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент, мини-таллам, проект.

Фонетика, графика, орфоэпи

Йеллачу параметрашца дашехь а, дашехь доцуш а аьзнийн характеристика, дустар, классификаци йар. Дешан аьзнийн-элпийн таллам.

Къамел даран (говорение) а, йешаран а процессехь нийса интонаци (иэшар). Аьзнийн, аьзнийн цхьаьнакхетарийн аларан норманаш; дешнашкахь, хӀинцалерчу нохчийн литературни меттан норманашца йогӀу, йохалла (Ӏаматехь Ӏамочу дешнийн кӀеззиг масалшна тӀехь).

Лексика

Къамелехь синонимех, антонимех, омонимех пайдаэцарна тӀехь тергам.

Къамелехь дешнийн чӀагӀделлачу цхьаьнакхетарех (фразеологизмех) пайдаэцарна тӀехь тергам (довзийтар).

Дешан хӀоттам (морфемика)

Хийцалучу дешнийн хӀоттам, морфемаш атта къасталучу дешнашкахь орамаш, дешхьалхенаш, суффиксаш, чаккхенаш билгалйахар (Ӏамийнарг карладаккхар).

Дешан лард. Чолхе дешнаш (довзийтар).

Морфологи

Коьрта а, гӀуллакхан а къамелан дакъош (йуьхьанцара довзийтар).

ЦӀердош. ЦӀердешнийн легар. 1, 2, 3, 4-чу легарийн цӀердешнаш. Долахь цӀердешнийн легар (цӀераш, фамилеш).

Билгалдош. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн легар.1,2-чу легаран билгалдешнаш. Легалуш доцу билгалдешнаш (хьенан? стенан? хаттаршна жоп лун билгалдешнаш).

Терахьдош. Масаллин а, рогӀаллин а терахьдешнаш.

ЦӀерметдош. Йаххьийн цӀерметдешнаш (карладаккхар). Цхьаллин а, дукхаллин а терахьан йаххьийн цӀерметдешнийн дожаршца хийцадалар.

Хандош. Хандешан билгалза кеп. Хандешнийн карара, йахана, йогӀу хан. Хандешнаш хенашца хийцадалар.

Куцдош (йукъара кхетам). МаьӀна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

ДештӀаьхье.

Хуттург. Цхьалхе а, чолхе а предложенешкахь хуттургаш.

Дакъалгаш *ца, ма,* церан маьӀна.

Синтаксис

Дош а, дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а, церан тераллех а, башхаллех а кхетар; аларан Ӏалашоне хьаьжжина, предложенийн тайпанаш (дийцаран, хаттаран, тӀедожоран); синхаамийн иэшаре (айдаран а, айдаран йоцу а) хьаьжжина, предложенийн тайпанаш; йаьржина а, йаржаза а (Ӏамийнарг карладаккхар). Цхьалхечу предложенин синтаксически таллам.

Цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш: хуттургаш йоцу а, хуттургашца йолу а. Цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенешкахь дагардаран интонаци (иэшар).

Цхьалхе, чолхе предложени (йовзийтар).

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син ираллa нийсайаздаран гӀалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хӀоттийна а, схьакховдийна а текстaш талларехь таллам а, ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехь пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах, дешан нийсайаздар къастош (нисдеш), пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а йазйар; хуттургаш йоцуш а, хуттургашца а цхьаьнатоьхначу предложенешкахь сацаран хьаьркаш.

Шина цхьалхечу предложенех лаьттачу чолхечу предложенехь сацаран хьаьркаш (тергам).

Къамел кхиор

Барта а, йозанан а тӀекеренан хьелаш (кехат, декъалваран открытка, дӀаккхайкхор (объявлени), и.д.кх.); диалог; монолог; текстан цӀарехь текстан тема йа коьрта ойла гайтар.

Йозанан къамелан нийса хилар, хьал долуш хилар, исбаьхьалла а тидаме а оьцуш, текстaш (йелларш а, шен а) нисйар.

Схьайийцар, дӀайазйар (текстан барта а, йозанан кепехь а ма-йарра схьайийцар, текстан барта хоржуш схьайийцар).

Сочинени йозанан белхан тайпа санна.

Талламан, йовзийтаран йешар. Текстехь гучу кепехь балийна хаам лахар. Текстехь болчу хааман буха тІехь цхьалхачу жамІийн кепаш йалор. Текстехь болчу хааман интерпретаци а, жамІдар а.

3.ЙУЬХЬАНЦАРЧУ ЙУККЪЕРЧУ ДЕШАРАН ТІЕГІАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ПРОГРАММА КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

Йуьхьанцарчу школехь «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Іаморан жамІехь кхетош-кхиоран гІуллакхдаран коьрта некъаш кхочушдечу хенахь дешархочун кхоллалур ду хІара **личностни** жамІаш:

гражданско-патриотически кхетош-кхиоран:

- шен Даймахкаца мехалаллин йукъаметтиг кхоллайалар, цу йукъахь республикин истори а, культура а гойту, ненан мотт Іаморехула а;
- шен этнокультурин а, россин а граждански идентичностах кхетар, Нохчийн Республикин пачхьалкхан маттах санна, ненан (нохчийн) меттан маьІналлех кхетар;
- шен мехкан а, даймехкан а дІадаханчун, таханенан, хиндолчун декъахь хилар, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршца болх барехь, хьелаш дийцаре дарехула а;
- шен а, кхечу а халкъашка ларам, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршкара масалийн буха тІехь кхуллуш берг а;
- йукъараллин декъашхочух санна, адамах болу дуьххьарлера кхетам, адаман бакъонех а, жоьпаллех а, ларамах а, адаман сийлаллех а, леларан гІиллакх-оьздангаллин норманех а, адамашна йукъарчу йукъаметтигийн бакъонех а, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршкахь гайтинарш а;

син-оьздангаллин кхетош-кхиоран:

- шен дахарехь а, йешарехь а зеделлачунна тІе а тевжаш, хІора адаман индивидуальность ларар;
- догъэцар а, ларам а, диканиг лаар а гучудаккхар, царна йукъахь шегара хьал а, синхаамаш а бовзийтархьама, нийса меттан гІирсах пайдаэцар а;
- кхечу адамашна куьйган (физически) а, моральни (оьздангаллин) а зен дарна тІехьажийнчу леларан муьлхха а кепаш цайезар (пайдаэца цатарлучу меттан гІирсех йоьзнарш а цхьаьна);

эстетикин кхетош-кхиоран:

- исбаьхьаллин культурица ларамe йукъаметтиг а, шовкъ а, искусстван тайпанашна а, шен а, кхечу а халкъийн

ламасташна а, кхоллараллина а экамалла;

- исбаьхьаллин гӀуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта гӀертар, меттан говзаллехь а цхьаьна; тӀекеренан а, ша гайтаран а гӀирсах санна, ненан меттан мехалаллех кхетар;

физически кхетош-кхиоран, могашаллин культура а, эмоцин хьал а кхолларан:

- меттан дешаран процессехь кхин тӀе (тӀетоьхна) хаам лохуш, гонахехь (цу йуккъехь хаамийн а) могашаллин а, кхерамзаллин (шена а, кхечу адамашна а) а дахаран кепан бакъонаш ларйар;
- къамелехь ша гайта тарлун некъаш харжарехь а, къамелан этикетан а, тӀекеренан бакъонийн а норманаш ларйарехь а гучудолу дегӀан а, синӀаткъаман а могашаллин тӀалам бар;

къинхьегаман кхетош-кхиоран:

- адаман а, йукъараллин а дахарехь къинхьегаман маьӀнах кхетар, къинхьегаман жамӀаш жоьпаллин хьаште хьажор а, лардаран йукъаметтигаш а, къинхьегаман гӀуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь дакъалацаран говзаллаш, исбаьхьаллин говзаршкара масалш дийцаре деш, тайп-тайпанчу корматаллашка кхоллалун шовкъ;

экологин кхетош-кхиоран:

- тексташца болх баран процессехь кхуллу Ӏалам Ӏалашдаран йукъаметтиг;
- цунна зен ден дараш цадезар;

Ӏилманан хааринйн мехаллаш:

- дуьненан Ӏилманехула долчу суьртах йуьхьанцара кхетамаш (цу йукъахь меттан системех, дийнна дуьненан Ӏилманехула долчу суьртан цхьана декъах санна, йуьхьанцара кхетамаш);
- довзаран хьашташ, жигаралла, дӀадолорна тӀера хилар, довзарехь хаа лаар а, шен лаамалла а, цуьнца цхьаьна ненан (нохчийн) мотт Ӏаморехь бовзаран хьашто а, и бовзарехь жигаралла а, шен лаамалла а.

Метапредметан жамӀаш

Йуьхьанцарчу школехь «Ненан (нохчийн мотт)» предмет Ӏаморан жамӀехь дешархочун кхоллалур ду хӀара дешаран универсальни **довзаран** дараш.

Коьрта маьӀнийн дараш:

- тайп-тайпана меттан дакъош дуста (аьзнаш, дешнаш, предложенеш, тексташ), меттан дакъош дустархьама баххаш билгалдаха (къамелан дакъа хилар, грамматикин билгало, лексикин маьӀна, и.д.кх.);
- меттан дакъойн тераллаш къасто;

- къастийнчу билгалонца объекташ (меттан дакъош) цхьаьнатоха;
- меттан дакъойн (аьзнийн, къамелан дакъойн, предложенийн, текстийн) классификаци йархьама ладаме билгало къасто; меттан дакъошна классификаци йан;
- хьехархочо йеллачу тергаман алгоритмаца меттан коьчалехь закономерносташ а, бIостаналла а каро (схьалаха); меттан дакъошца болх беш, дарийн алгоритмана анализ йан, меттан дакъойн анализ йарехь ша дешаран (Iамаран) гIуллакхаш къасто;
- билгалйинчу алгоритман буха тIехь дешаран а, практикин а хьесап кхочушдан оьшучу хааман тоаме цахилар гучудаккха, кхин тIе оьшучу хааман хьашт кепе дало;
- меттан коьчална тIехь тергамбаран хьелашкахь бахьанийн-тIаьхьалонийн уьйраш билгалйаха, жамIаш дан.

Коьрта талламан дараш:

- хьехархочун гIоьнца Iалашо кепе йало, меттан объектан, къамелан хьолан хийцамийн план хIотто;
- тIедиллар кхочушдаран масех кеп йуста, уггар йогIуш йерг харжа (йалийнчу критерийн буха тIехь);
- схьакховдийнчу планаца чолхе боцу лингвистикин мини-таллам дIабахьа, схьакховдийнчу планаца проектан тIедиллар кхочушдан;
- жамIаш кепе дало а, меттан коьчална тIехь бинчу тергаман (классификацин, дустаран, талламан) жамIийн буха тIехь уьш тешаллашца тIечIагIдан а; билгалйинчу меттан коьчалан анализан процессехь хьехархочун гIоьнца хаттарийн кепаш йало;
- процессийн а, хиламийн а, церан тIаьхьалонийн а и санначу йа терачу хьелашкахь хила тарлучу кхиаран прогноз йан.

Хаамца болх бар:

- хаам схьаэцаран хьоста харжа: боьху хаам схьаэцархьама, нисбархьама оьшу дошам;
- билгалдинчу хьостанехь (дошам тIехь, справочник тIехь) йеллачу алгоритмаца гучу кепахь балийна болу хаам схьалаха (каро);
- шенна йа хьехархочо и талла (дошамашна, справочникашна, Iаматашна тIе о хьожуш) схьакховдийначу некъаца бакъ болу а, бакъ боцу а хаам бовза;
- Интернет машанехь хаам (дешан йаздарх, аларх, дешан маьIнах, дешан схьадаларх, дешан синонимех) лохуш, баккхийчеран (хьехаран белхахойн, дайн-нанойн, законехь векалш болчеран) гIоьнца информационни кхерамзаллин бакъонаш ларйан;
- дешаран хьесапе хаьжжина, анализ йан а, кхолла а текстан, видеон-, графикин, озан хаам;

- таблицийн, схемийн кепахь билгалбинчу лингвистикин хаамах кхета; лингвистикин хаам бовзийтархьама ша схемаш, таблицаш кхолла.

Йуьхьанцарчу школехь «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Іаморан жамІехь дешархочун кхоллалур ду хІара дешаран универсальни **коммуникативни** дараш.

ТІекере:

- хетарг тІеэца а, кепе дало а, бевзачарна йукъахь Іалашонашца а, тІекеренан хьелашца а цхьаьнайогІу эмоцеш гайта а;
- къамелхочуьнца лараме йукъаметтиг лело, диалог а, дискусси а дІайахьаран бакъонаш ларйан;
- хетарг тайп-тайпана хила тарлуш хиларх кхета;
- оьзда а, аргументаш йалош а шена хетарг дІаала;
- хІоттийнчу хьесапе хьаьжжина, къамелан алар хІотто;
- къамелан хьоле хьаьжжина, барта а, йозанан кепахь а тексташ (суртхІоттор, ойлайар, дийцар) кхолла;
- тергаман, мини-талламан, проектан тІедахкарийн жамІех а, шимма цхьаьна а, тобанашца а бинчу белхан жамІех а нахана гуш-хезаш дІадийца доцца къамел дар кечдан;
- къамел даран (выступленин) текстана иллюстрацин коьчал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ (фото), плакаташ) харжа.

Йуьхьанцарчу школехь Іаморан чаккхенгахь «Нохчийн мотт» предмет Іаморан жамІехь дешархочун кхуьур ду хІара дешаран универсальни **регулятивни** дараш.

Самоорганизаци:

- жамІе кхачархьама, дешаран хьесап кхочушдарехула дарийн план хІотто;
- хьаьржинчу дарийн хьалх-тІаьхьалла (рогІалла) хІотто.

Самоконтроль:

- дешаран гІуллакхдаран кхиаман/аьтто цабаларан бахьанаш къасто;
- къамелан а, нийсайаздаран а гІалаташ иэшорхьама, шен дешаран дараш нисдан;
- меттан дакъойх пайдаэцархьама, къасторхьама, характеристика йархьама хІоттийнчу дешаран (Іаморан) хьесапца гІуллакхдаран жамІ цхьаьнадало;
- маттехула йолчу коьчалца болх беш дина гІалат схьалаха, нийсайаздаран(орфографин) а, пунктуацин а гІалат схьалаха (каро);
- одноклассникийн гІуллакхдаран а, шен гІуллакхдаран а жамІаш дуста, йалийнчу критерешца церан нийса (объективно) мах хадо.

Цхьаьна гIуллакхдар:

- хьехархочо йеллачу планированин кепан, йукъан гIулчийн а, хенийн а дIанисйаран буха тIехь, стандартни (типовой) хьолехь, йоццачу хенан а, йеххачу хенан а Iалошонаш (йукъара хьесапашкахь дакъалацар тидаме о оьцуш, индивидуальни) кепе йало;
- цхьаьна гIуллакхдаран Iалашо тIеэца, цуьнга кхачаран дараш цхьаьна хIитто: ролаш дIасайекъа, бартбан, цхьаьна бечу белхан процесс а, жамIаш а дийцаре дан;
- куьйгалла дан, тIедиллинарг кхочушдан, аьллачун тIехь хила а кийча хилар гайта;
- белхан шен дакъа жоьпаллица кхочушдан;
- йукъарчу жамIехь ша лаьцначу декъан мах хадо;
- йеллачу (схьакховдийнчу) кепашна тIе а тевжаш, цхьаьна ден проектан тIедахкарш кхочушдан.

ПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

1-4 классашкахь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Iаморо аьтто бо:

- адамийн тIекеренан коьртачу гIирсах санна нохчийн маттах кхета, нохчийн мотт нохчийн халкъан синъоьздангаллин коьрта мехалла санна тIеэца;
- халкъан ламасташ а, культура а карайерзорехь а, чIагIйарехь а нохчийн меттан маьIнах кхета;
- ненан мотт бовзаран шовкъ а, и Iамо лаам а гайта;
- Россин Федерацин меттан а, культурин а цхьааллин а, тайп-тайпаналлин а шортенах, Россин халкъийн кхечу меттанашна йукъахь нохчийн меттан меттигах а йуьхьанцара кхетамаш кхолла;
- нохчийн меттан фонетикех, лексикех, грамматикех, орфографех, пунктуацех йуьхьанцара хаамаш кхолла;
- къамелан гIуллакхдарехь карадерзийнчу хаарех пайдаэца хаар кхолла, къамелехь Iамийнчу лексикех пайдаэца, карайерзийнчу лексикех а, маттах долчу хаарех а пайда а оьцуш, барта аларш хIитто;
- къамелан этикетехула Iамийнчу кепех пайда а оьцуш, къамелан тIекеренехь дакъалаца;
- нохчийн маттахь къамелан гIуллакхдаран массо а тайпанаш (ладогIар, къамел дар, йешар, йоза) вовшахтоха а, кхио а, билгалйинчу темехула дакккхий доцу дийцарш хIитто хаар кхолла.

4- чу классера дешархо Iемар ву:

- Россин Федерацин махкахь меттан а, культурин а тайп-тайпаналлех кхета, мотт халкъан син-оьздангаллин коьртачу мехаллех цхьаъ хилар тIеэца;
- тIекеренан коьртачу гIирсах санна, меттан маьIнах кхета; Нохчийн республикин пачхьалкхан а, къоман тIекеренан а мотт санна, нохчийн меттан меттигах кхета;
- нийса барта а, йозанан а къамел адаман оьздангаллин йукъара гайтам санна тIеэца;
- деллачу дешнашна синонимаш йало; деллачу дешнашна антонимаш йало;
- къамелехь маьIна нисдан оьшу дешнаш гучудаха, контекстехула дешан маьIна къасто;
- атта схьакъасталучу морфемашца долчу дешнийн хIоттамехула таллам бан; дешан хIоттаман схема хIотто; дешан хIоттам йеллачу схемица цхьаьнабало;
- карайерзийнчу грамматикин билгалонийн комплексца (Iамийнчун барамехь), дош билггалчу къамелан декъан хилар къасто;
- цIердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: легар, класс, терахь, дожар;
- билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: терахь, дожар, кеп (*лааме, лаамаза*);
- билгалдешнаш дожарца лего;
- терахьдешнаш довза а, царах пайдаэца а, масаллин а, рогIаллин а терахьдешнаш къасто;
- хандешан билгалза кеп къасто (схьалаха); хандешан хан къасто;
- йуьхьан цIерметдешан йуьхьанцарчу кепан грамматикин билгалонаш къасто: йуьхь, терахь; йаххьийн цIерметдешнех, текстехь ца оьшу йух-йуха аларш дIадахархьама, пайдаэца;
- дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени къасто (йовза);
- аларан Iалашоне а, эмоцин иэшаре а хьаьжжина а, предложенийн классификаци йан;
- йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
- цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш йовза; цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш хIитто; цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенех къамелехь пайдаэца;
- цхьалхе йаьржина предложенеш а, шина цхьалхечу предложенех лаьтта чолхе предложенеш а дIасакъасто; цхьалхечу предложенина синтаксисан таллам бан;
- Iамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца, царна йукъахь: долахь цIерашкахь доккха элп; йукъарчу цIерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ё)* элпаш; тIеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а *я, ю, е (ё)* элпаш; долахь цIерашкахь *я, яь, ю, юь, е (ё)*, тIеэцначу (долахь цIерашкахь)

я, ю, е (ё) элпаш; мукъаза элпаш *(къ, кI, кх, гI и т.д.)*; *-эв,-аьв,-ев* йаздаран бакъонаш; оьрсийн маттера а, оьрсийн маттехула а тIеэцначу дешнашкахь *щ, ь, ы, ф* элпаш йаздар; мукъа аьзнаш [*и*], [*уь*] деха хилар гойтуш, *й* элп йаздар; йеха а, йоца дифтонгаш *иэ, уо*; чакккхенгахь *-г, -к* элпаш долчу цIердешнашкахь***а*** и ***и*** элпаш; дешан чакккхенгахь шала мукъаза элпаш; нохчийн меттан шалха мукъаза элпаш; дешан чакккхенгахь ***н***; цIердешнащца а, йаххьийн цIерметдешнащца а дештIаьхьенийн къаьстина йазйар; *ца, ма* дакъалгийн хандешнащца къаьстина йаздар; *й, ъ, ь* долчу дешнийн сехьадаккхар; шала мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехьадаккхар; шалхачу мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехьадаккхар; дукхаллин терахьан цIердешнийн чакккхенаш; дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а *(ца, ма, а)* йазйар; *а* хуттурго а, хуттургаш йоцуш а цхьаьнатоьхначу цхьанатайпанара меженашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш; шина цхьалхечу предложенех лаьттачу чолхечу предложенехь сацаран хьаьркаш;

- 80 дашал сов барам боцу тексташ нийса схьайазйан;
- Iамийна нийсайаздаран бакъонаш тидаме а оьцуш, 75 дашал сов барам боцу тексташ олуш дIайазйан;
- опискаш, Iамийнчу бакъонашна орфографин а, пунктуацин а гIалаташ схьалаха а, нисдан а;
- тIекеренан хьолах кхета (муьлхачу Iалашонца, хьаьнца, мичахь хуьлуш йу тIекере); тIекеренан хьолахь нийса (адекватни) меттан гIирсаш харжа;
- нийса интонаци, къамелан зIе хиларан норманаш, орфоэпин норманаш ларйеш, барта диалоган а, монологан а аларш (4-6 предложени) хIитто;
- барта а, йозанан кепахь (йозанан тIекеренан билгалчу хьолана лерина (кехаташ, декъалваран открыткаш, дIакхайкхорш (объявленеш), и.д.кх.) а, йаккхий йоцу тексташ (3-5 предложенех) кхолла;
- текстан тема а, коьрта ойла а къасто; темина йа коьртачу ойланна тIе а тевжаш, текстана ша цIе тилла;
- предложенийн а, текстан дакъойн а къеп нисйан;
- йеллачу тексташна план хIотто;
- текст ма-йарра схьайийцар кхочушдан (барта а, йозанан кепахь а);
- текст хоржуш (йукъ-йукъара) схьайийцар кхочушдан (барта);
- билгалйинчу теманашца сочиненеш йазйан (хьалххе кечам биначул тIаьхьа);
- довзийтаран, талламан йешар, хаам лахар кхочушдан; бешначу (хезначу) хааман буха тIехь барта а, йозанан кепехь а цхьалхечу жамIийн кепаш йало; текстехь йолчу хааман интерпретаци йан а, жамIаш дан а;
- шен дешнащца Iамийнчу кхетамийн маьIна даста; Iамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман (кехатан а, электронан а носитель тIехь) гIоьнца, тIаьхьа хьожучу чуваларан хьелашкахь Интернет чохь дешан маьIна нисдан.

4. ДЕШАРАН УРОКИЙН ТЕМИН ХЬЕСАП

№ п/п	Урокан ц1е	Сахьт	Коьрта кхетамашший,хааршший.
«1амийнарг карладаккхар» 4 с.			
1	Дош. Предложени. Текст. Айдаран, дийцаран, хаттаран предложенеш.	1	Берийн къамелах, текстах предложенех болу хаамаш карлабахар, т1еч1аг1бар. Ойлайар, тидамбар кхиор. Берийн къамелах, текстах, дашах, предложених болу хаамаш карлабахар, т1еч1аг1бар.
2	Предложенин коьрта меженаш.	1	
3	Дешнийн цхьанакхетар.	1	
4	Текст. Х1ун тайпана хуьлу тексташ?	1	
«Аьзнаш а, элпаш»2 с.			
5	Аьзнаш а, элпаш а.Дешдакъа. Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Деха а доца а мукъааьзнаш.	1	Диолг1ачу классехь 1амийнарг карладаккхар. Хьехархочо д1аааларца йозанан болх кхочуш бан хаар, таллар.
7	Нохчийн алфавитера шалха элпаш.	1	
«Дешан х1оттам» 1с.			
8	Дешан х1оттам. Орам. Суффикс. Дешхьалхе. Чаккхе.	1	Гергара дешнех кхетам балар. Гергарчу дешнийн йукъара дакъа хилар хаийтар, «орам» термин йовзийтар. Цуьнан маь1нех кхетор.
«Чолхе дешнаш» 3 с.			
9	Чолхе дешнаш.	1	Чолхе дешнаш довзийтар.
10	Дешхьалхенийн нийсаЙуъ Йуь.	1	Термин «дешхьалхе» йовзийтар, дешхьалхенан маь1на, цалело г1уллакх (керла маь1на а долуш дешнаш кхоллар), дашехь дешхьалхенан меттиг йовзийтар.
11	Къасторан хьаьркаш.	1	
«Къамелан дакъош»3 с.			
12	Ц1ердош. Ц1ердешнийн терахьаш а, классаш а, дожарш а.	1	Ц1ердашах болу хаамаш шорбар.Вайн дахарехь ц1ердешнийн маь1на довзийтар.

13	Билгалдош.	1	Билгалдашах болу хаамаш шорбар. Вайн дахарехь билгалдешнийн маь1на довзийтар
14	Хандош.	1	Хандешах болу хаамаш шорбар. Вайн дахарехь хандешнийн маь1на довзийтар.
«Предложенийн цхьанатайпанара меженаш. Текст» 5 с.			
16	Предложенин цхьанатайпанара меженаш.	1	1алаташ нисдан 1амор. Предложенехлаьцна болу хаамаш т1еч1аг1бар.
18	Предложенин цхьанатайпа-нарчу меженашкахь хутт	1	1алаташ нисдан 1амор. Предложенехлаьцна болу хаамаш т1еч1аг1бар,
19	Текст. Текстан тема а.	1	Берийн къамелах, текстах, дашах ,предложених болу хаамаш карлабахар.
20	Текстан коьрта ойла. Текстан ц1е тиллар. Текстан план х1оттор.	1	1амийна бакъонашна йог1у дийцаран текст йазйан 1амор.
21	Текстан коьрта ойла. Текстан ц1е тиллар. Текстан план х1оттор.	1	Берийн къамелах, текстах, дашах ,предложених болу хаамаш карлабахар, т1еч1аг1бар.
«Ц1ердош» 10 с.			
23	Г1алаташ т1ехь болх бар. Ц1ердош. Ц1ердешнийн легарш. Цхьаллин терахь.	1	1алаташ нисдан 1амор. Ц1ердашах лаьцна болу хаамаш т1еч1аг1бар.
24	Ц1ерниг а, доланиг а дожарш.	1	Ц1ердешнаш дожаршца хийцалуш хилар хаийтар. Ц1ердешнийн барх1 дожар хилар хаийтар, церан х1оран хаттарш, чаккхенаш йовзийтар.
25	Лург а, дийриг а дожарш.	1	
26	Коьчалниг а, хотталург а дожарш.	1	
27	Меттигниг а, дустург а дожарш.	1	
28	Карладаккхар. Ц1ердешнийн дожарш.	1	Ц1ердешнийн барх1 дожар хилар хаийтар, церан х1оран хаттарш, чаккхенаш йовзийтар.
29	Ц1ердешнийн легарш.	1	
30	Ц1ердешнийн дукхаллин терахь.	1	
32	Дукхаллин терахьера ц1ердешнийн чаккхенаш.	1	1алаташ нисдан 1амор. Предложенехлаьцна болу хаамаш т1еч1аг1бар.
33	Ц1ердешан классаш.	1	

	«Билгалдош» 6 с.		
34	Билгалдош. Йукъара кхетам.	**1**	Билгалдашах кхетам балар. Билгал-дешан маь1на, цуьнан г1уллакх (х1уманийн билгало билгалйар), хаттарш довзийтар. Билгалдешнаша ц1ердешнашца уьйр лелош хилар хаийтар.
35	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	Билгалдешнех болу хаамаш карлабахар. Гергара а, дуьхьал маь1на долу а билгалдешнех кхетам балар.
36	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш довзийтар, церан башхаллех кхетам балар (Цхьаъ ша дерг ламе билгалдош, ц1ердешнашца цхьана дерш лаамаза билгалдешнаш хилар).
37	Билгалдешнийн дожаршца хийцадалар.	1	
38	Билгалдешнийн хьалхара легар.	1	
39	Билгалдешнийн шолг1а легар.	1	
	«Терахьдош» 1 с.		
41	Терахьдош. Йукъара кхетам. Масаллин а, рог1аллин а терахьдешнаш.	**1**	Г1алаташ нисдан 1амор. Терахьдашах кхетам балар.
	«Ц1ерметдош» 2 с.		
42	Ц1ерметдош. Йукъара кхетам.	1	Ц1ерметдешнех кхетам балар.
43	ЙУххьийн ц1ерметдешнаш.	1	
	«Хандош» 8 с.		
46	Хандош. Йукъара кхетам. Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	Г1алаташ нисдан 1амор. Берашна хандешнех лаьцна кхетам балар. Хандешан маь1на, хаттарш довзийтар.
48	Хандешан билгалза кеп.	1	Хандешан карарчу хенах кхетам балар. Карачу хенан хандешан маь1на , хаттарш довзийтар.
50	Хандешан карара хан.	1	Г1алаташ т1ехь болх бан 1амар. Йог1учу хенан хандешнаш довзийтар. Йог1учу хенан хандешнийн хаттарш довзийтар
51	Хандешан йахана хан.	1	Гуш долчу суьртах лаьцна жима дийцар х1оттор.
52	Хандешан чаккхенга **Н** йаздар.	1	
53	Хандешан йог1у хан.	1	Г1алаташ т1ехь болх бан 1амар. Йог1учу хенан хандешнаш довзийтар. Йог1учу хенан хандешнийн хаттарш довзийтар.

54	Хандешнех болу кхетам карлабаккхар.	1	Хандешан билгалзачу кепах лаьцна кхетам балар. Билгалзачу кепо цхьа а хан билгал ца йаран тидам бар. Хандешан билгалзачу кепан хаттарш довзийтар.
55	Хандешнашца **ца, ма** нийсайаздар.	1	Хандешнех болу хаамаш шорбар. Хандешнашца ЦА, МА нийсайаздаран бакъонаш йовзийтар.
«Чолхе предложенеш. Т1едерздар.» 2 с.			
56	Чолхе предложени.	1	Чолхе дешнаш довзийтар. Т1еч1аг1дар.
57	Т1едерзар.	1	Шайн г1алаташ ган, уьш нисдан 1амор.
«1амийнарг карладаккхар» 9 с.			
59	(Шарахь 1а-мийнарг карладаккхар.) Дешан х1оттам.	**1**	Г1алаташ т1ехь болх бан 1амар.
60	Дешан х1оттам.	**1**	Гергара дешнех кхетам балар.Гергарчу дешнийн йукъара дакъа хилар хаийтар, «орам» термин йовзийтар. Цуьнан маь1нех кхетор.
61	Къамелан дакъош. Ц1ердош. Билгалдош. Терахьдош.	**1**	
62	1амийнарг карладаккхар.	**1**	1амийна бакъонаш карлайахар.
63	1амийнарг карладаккхар.	**1**	1амийнарг карладаккхар.
64	1амийнарг т1еч1аг1дар.	**1**	1амийнарг карладаккхар.
65	Т1еч1аг1дар.	**1**	1амийнарг т1еч1аг1дар.
66	Т1еч1аг1дар.	**1**	1амийнарг т1еч1аг1дар.
67	Шеран талламан болх «Олхазар».(	**1**	1амийна бакъонашна дог1у диктант йазйан
68	Т1еч1агдар.	**1**	Г1алаташ т1ехь болх бар.

5. КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧЕСКИ ПЛАНИРОВАНИ

	Урокан ц1е	Сахьт	План	Факт.	Билгалдаккхар
	«1амийнарг карладаккхар»				
1	Дош. Предложени. Текст. Айдаран, дийцаран, хаттаран предложенеш	1	05.09		
2	Предложенин коьрта меженаш.	1	06.09		
3	Дешнийн цхьанакхетар.	1	12.09		
4	Текст. Х1ун тайпана хуьлу тексташ?	1	13.09		
	«Аьзнаш а, элпаш а.»				
5	Аьзнаш а, элпаш а. Дешдакъа. Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Деха а доца а мукъа аьзнаш.	1	19.09		
6	Талламан болх «Хьуьнах дахар.» (т1ера схьайазйар)	1	20.09		
7	Г1алаташ т1ехь болх. Нохчийн алфавитера шалха элпаш.	1	26.09		
	«Дешан х1оттам »				
8	Дешан х1оттам. Орам. Суффикс. Дешхьалхе. Чаккхе.	1	27.09		
	«Чолхе дешнаш»				
10	Дешхьалхенийн нийсайазйар.	1	03.10		
11	Къасторан хьаьркаш.	1	04.10		
	«Къамелан дакъош» 4 сахьт				
12	Ц1ердош. Ц1ердешнийн терахьаш а, классаш а, дожарш а.	1	10.10		
13	Билгалдош.	1	11.10		
14	Хандош.	1	17.10		

15	Талламан болх «1аьнан оьг1азло». (т1ера схьайазйар)	1	18.10		
	«Предложенийн цхьанатайпанара меженаш. Текст»				
16	Г1алаташ т1ехь болх. Предложенин цхьанатайпанара меженаш.	1	24.10		
17	Предложенин цхьанатайпанарчу меженашкахь хуттургаш.	1	25.10		
18	Предложенин цхьанатайпанарчу меженашкахь хуттургаш.	1	07.11		
19	Текст. Текстан тема а.	1	08.11		
20	Текстан коьрта ойла.Текстана ц1е тиллар.План х1оттор.	1	14.11		
21	Текстан коьрта ойла.Текстана ц1е тиллар.План х1оттор.	1	15.11		
22	Д.къ.Изложени «Шеран заманаш» (уч. аг1о 43). (3-4 предложени)	1	21.11		
23	Г1алаташ т1ехь болх бар. Ц1ердош. Ц1ердешнийн легарш. Цхьаллин терахь.	1	22.11		
	«Ц1ердош»				
22	Ц1ерниг дожар.	1	28.11		
23	Доланиг дожар.	1	29.11		
24	Лург а, дийриг а дожарш.	1	05.12		
26	Коьчалниг а, хотталург а дожарш.	1	06.12		
27	Меттигниг а, дустург а дожарш.	1	12.12		
28	Карладаккхар. Ц1ердешнийн дожарш.	1	13.12		
29	Ц1ердешнийн легарш.	1	19.12		
30	Ц1ердешнийн дукхаллин терахь.	1	20.12		

31	Талламан болх «1аьнан мох». (т1ера схьайазйар)	1	26.12		
32	Г1алаташ т1ехь болх бар. Дукхаллин терахьера ц1ердеш-нийн чаккхенаш.	1	27.12		
33	Ц1ердешан классаш.	1	09.01		
	«Билгалдош»				
34	Билгалдош. ЙУкъара кхетам.	1	10.01		
35	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	16.01		
36	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	17.01		
37	Билгалдешнийн дожаршца хийцадалар.	1	23.01		
38	Билгалдешнийн хьалхара легар.	1	24.01		
39	Билгалдешнийн шолг1а легар.	1	30.01		
40	Билгалдешнийн шолг1а легар.(т1еч1аг1дар)	1	31.01		
	«Терахьдош»				
41	Терахьдош. Йукъара кхетам. Масаллин а, рог1аллин а терахьдешнаш.	1	06.02		
	«Ц1ерметдош»				
42	Ц1ерметдош. Йукъара кхетам.	1	07.02		
43	Йаххьийн ц1ерметдешнаш.	1	13.02		
44	Йаххьийн ц1ерметдешнаш.	1	14.02		
45	Ц1ерметдош. Т1еч1аг1дар.	1	20.02		
	«Хандош»				
46	Хандош. Йукъара кхетам. Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	21.02		
47	Хандош. Йукъара кхетам. Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	27.02		
48	Хандешан билгалза кеп.	1	28.02		
49	Талламан болх « Г1ирг1а». (т1ера	1	05.03		

	схьайазйар)				
50	Г1алаташ т1ехь болх бар. Хандешан карара хан.	1	06.03		
51	Хандешан йахана хан.	1	13.03		
52	Хандешан чаккхенга **Н** йаздар	1	14.03		
53	Хандешан йог1у хан.	1	26.03		
54	Хандешнех болу кхетам карлабаккхар.	1	27.04		
55	Хандешнащца **ца, ма** нийсайаздар.	1	02.04		
	«Чолхе предложенеш. Т1едерздар.»				
56	Чолхе предложени.	1	03.04		
57	Т1едерзар	1	09.04		
58	Къамелан дакъош.1амийнарг карладаккхар	1	10.04		
	«1амийнарг карладаккхар»				
59	(Шарахь 1амийнарг карладак-кхар.) Дешан х1оттам.	1	16.04		
60	Дешан х1оттам.	1	17.04		
61	Къамелан дакъош. Ц1ердош. Билгалдош. Терахьдош.	1	23.04		
62	1амийнарг карладаккхар.	1	24.04		
63	1амийнарг карладаккхар.	1	30.04		
64	1амийнарг т1еч1аг1дар.	1	01.05		
65	Т1еч1аг1дар.	1	07.05		
66	Т1еч1аг1дар.	1	08.05		
67	Шеран талламан болх «Олхазарш». (Т1ера схьйазйар)	1	14.05		
68	Г1алаташ т1ехь болх бар. Т1еч1агдар.	1	15.05		

(МХГ1Ф) Меттан хааран г1ирсийн фонд

Талламан болх «Хьуьнах дахар.»
Талламан болх «1аьнан оьг1азло».
Талламан болх «1аьнан мох».
Талламан болх « Г1ирг1а».
Шеран талламан болх «Олхазарш».

(МХГ1Ф) МЕТТАН ХААРАН Г1ИРСИЙН ФОНД

Диктант №1. «Синтарш»

Дешархоша школан бешахь стоьмийн синтарш дийг1ира. Урамийн йистошца а дийг1ира цара уьш. Синтарш кеста хьалакхуьур ду. Цара 1индаг1 латтор ду. Цара стоьмаш лур бу.Синтарийн г1айга беш хир бу дешархой. Царна шайн школа а, шайн йурт а хазахила лаьа.

Диктант№ 2. «Хьайбанаш»

Гуьйре йоьлча , арахь шелъелира. Дитташ т1ехь мажъелла хьайбанаш кхозу. Хьайба стоьмех массарел т1аьхьа кхуьу. Дуьххьара ло тесча схьайаьхна хьайбанаш мерза хуьлу. Мадъелла хьайбанаш догдог1уш йу жимчу Хьамида.

Диктант №3. «Хаза книжка»

Книжки т1ерачу суьрташка хьоьжуш самукъадолура Санетан, ша жима йолуш. Х1инца ,деша а 1емина, книжканаш йоьшу цо. Суьрташка хьежарел самукъане хиллера уьш йешар. Дуккха а керланиг девзира цунна книжкаш йоьшуш.

Диктант №4. «Хасбешахь»

Хасбеша дахара бераш. Цигахь белхаш бира цара. Цхьаболчара хасстоьмашна асар дира, вукхара хи диллира. Дукха хастоьмаш гулбийр бу хасбешара. Цигахь йийна дика кхуьуш йу копасташ а,ж1онкаш а, наьрсаш а. Муьлхачу хастоьмашна хи маца дилла деза а , молханаш муьлханаш тоха деза а хьоьхо агрономо берашна.

5.Изложени «Ши газа».

Ши газа хиллера хекъал долуш.Ламанан басахь ,готтачу г1ашлойн новкъахь ,дуьхь-дуьхьал кхетта и шиъ.Цу некъана цхьана аг1ор к1орга 1ин хилла,вукху аг1ор ламанан берд хилла.Вовшашца морзахйалалур йоцуш хилла и шиъ.Лаьттина и шиъ, лаьттина , ойла йина-йина.Т1аккха цхьа газа гор йижина ,бердах д1атаь1на .Важа газа ,ларлуш цунна т1ехула дехьайаьлла .Йижина йолу газа, хьала а г1аьттина , д1айахана.

Диктант № 6 «Дог1а дале хьалха»

Кхоьлина де дара. 1уьйранна хьалхxе хьаьжина малх 1аьржачу мархаша д1ахьулбира . Цкъа а сийна хила а хилли те аьлла хеталора стигале хьаьжча. Еза мархаш йара т1екхохкаелира . Д1атийна каде хьийзина олхазарш а. Наг-наггахь дог1анан даккхийра т1адамаш ийгира. Т1аккха т1екхевсира чехка дог1а.